

Goede zaken met kwalijke afloop

WILLEM FREDERIK HERMANS

Onder de titel *Les aventures de la liberté* doet zowel een boek als een televisie-documentaire in vier afleveringen op dit ogenblik in Frankrijk van zich spreken. De schrijver van het boek is de 'nieuwe filosoof' Bernard-Henri Lévy.

Hij is ook de voornaamste auteur van het televisie-feuilleton. Dit wil niet zeggen dat dit laatste als een eenvoudige verfilming van het boek kan worden beschouwd. De verschillen tussen beide werkstukken zijn aanzienlijk.

De avonturen van de vrijheid... Wat mogen dat wel zijn?

Als we de televisiebeelden ons vertrouwen schenken, bestaan sinds de filmcamera is uitgevonden, de 'avonturen van de vrijheid' hoofdzakelijk uit heen en weer hollende menigten, die door heen en weer hollende politieagenten worden afgerost. Een kleine honderd jaar dus, heeft men dergelijke tonelen nu al verfilmd. Ach, het is geloof ik kort na de geboorte van de film al door helderziende denkers opgemerkt: cinema is een simplistisch uitdrukkingmiddel.

Aan denkers, schrijvende denkers, pratende denkers, valt over het algemeen weinig te verfilmen. Aan oproerige menigten des te meer, maar het is wel altijd weer hetzelfde: hollen, agenten met gummistokken. Onder andere hierdoor laat de televisieserie van *Les aventures de la liberté* de kijkers in een neerslachtige stemming achter. Ik wil hiermee niet zeggen dat het boek een meer opmonterende uitwerking heeft. Integendeel. Maar de meeste televisiekijkers zullen dat nooit beseffen, want ze zullen het boek links (!!) laten liggen, of, als ze door de beeldbuis toch op een idee worden gebracht, zich naar een winkel reppen om het eens door te bladeren, zullen ze het wel vlug weer ter zijde leggen.

Les aventures de la liberté — het boek — heeft op mij een blijvende indruk gemaakt, terwijl ik niet naar eer en geweten zou durven verklaren dat ik het een goed boek vind. Daarvoor is het te rommelig gecomponeerd. Het lijkt samengesteld uit grotendeels oude varia, die zich gedurende een aantal jaren in de bureaula van de nieuwe filosoof hadden opgehoopt: aantekeningen over personen en publikaties, interviews al dan niet eerder in tijdschriften gepubliceerd. De televisiefilm heeft een duidelijke kern. Het boek heeft weliswaar dezelfde kern, maar deze is enigszins bedolven onder het befaamde breedvoelige, spitsvondige, daarom nog niet veel zoden aan de dijk zettende Franse filosofengebabbel.

Men begrijpe mij niet verkeerd:

Ik heb er werkelijk eerbied voor, zoals Franse filosofen hun mondje weten te roeren.

Zo'n gesprek als dat tussen Bernard-Henri Lévy en Roland Barthes (en er staat meer van dit kaliber in het boek) hoor je zelfs in Frankrijk buiten de filosofische faculteit niet alle dagen:

Lévy: 'Au fond, als u omschreven zou moeten worden, zou het etiket "intellectueel van links" voor een keertje eens goed passen.'

Barthes: 'Het zou aan links zijn te zeggen of het mij onder zijn intellectuelen telt. Wat mij betreft, ik vind dat goed, op voorwaarde dat onder links niet een idee verstaan wordt, maar een hardnekkige gevoeligheid. In mijn geval: een onveranderlijke basis van anarchisme, in de strikt etymologische betekenis van het woord.'

'Een afwijzing van de macht?'

'Laat ons zeggen: een uiterste gevoeligheid wat betreft zijn alomtegenwoordigheid (hij is overal) en zijn taaheid (hij is eeuwig). Hij

wordt nooit moe, hij slaat eenvoudig een blaadje om als een kalender. De macht is een veelvoud. Ik heb dan ook het gevoel dat mijn oorlog niet gaat om de macht, maar om de machten, waar ze zich ook mogen bevinden. In dit opzicht ben ik misschien eerder gauchistisch dan links. Wat de dingen in verwarring brengt, is dat ik niet de "stijl" heb van het gauchisme.'

'Geloof u dat een "stijl" of een weigering van een stijl voldoende is om er een politiek op te bouwen?'

'Voor de onderdaan wordt een politiek existentieel gegrondvest. De macht is bijvoorbeeld niet alleen dat wat benauwt, dat wat benauwend is, maar ook wat onderdrukt: overal waar ik onderdrukt word is de macht op de een of andere manier in het spel.'

Hè ja, dat gaan we eens even doen met z'n allen: een politiek grondvesten op een stijl of een weigering van stijl. Hoe fijnzinnig geformuleerd is dat allemaal, maar wat zegt het nu eigenlijk, welke concrete maatregelen zouden gebaseerd kunnen worden op dit gepraat? De vraag of er zonder drukkende, onderdrukkende macht een minimum aan recht in de wereld zou kunnen blijven bestaan, stelt de grote Barthes die eerder gauchistisch dan links is, zich niet, zelfs terwijl al lang gebleken is dat waar gauchisten macht krijgen, al is het maar over enkele zielige bange gijzelaars, ze nooit ook maar een ogenblik aarzelen er misbruik van te maken.

Laat ons wat duidelijker over film en boek zijn.

Anders dan het boek begint de film bij de Dreyfus-affaire, want deze beschouwt Bernard-Henri Lévy als de oorsprong van het verschijnsel 'intellectueel'.

Nu was de Dreyfus-affaire een eenvoudige zaak, in vergelijking met de zaken waarin intellectuelen zich naderhand dienden te mengen: oorlogen, revoluties, schandalen waarover zij hun verontwaardigde stemmen moesten doen horen. Maar zij die partij kozen voor de ten onrechte van verraad beschuldigde Dreyfus — en wat leek eenvoudiger, prijzenswaardiger, vanzelfsprekender voor ieder fatsoenlijk mens — kwamen meteen aan de rand van de afgrond te staan, waarin latere intellectuelen zouden afglijden. De afgrond, waarin de denker die eerst alleen maar met het grootste gelijk van de wereld verontwaardigd was, terecht komt als zijn verontwaardiging door politici wordt misbruikt.

'Dreyfus' deed de politici, vooral de communisten, een licht opgaan. Lévy laat het buiten beschouwing, maar het is de waarheid: achter stakkers of zogenaamde stakkers verstopt, spande de politiek geschoolde zijn valstrikken voor naïeve medelijdende zielen. Onschuldig vervolgd of zogenaamd onschuldigen kon je goed gebruiken in de politiek. Het Dreyfus-schandaal gaf aanleiding tot een methode. Het duurde dan ook niet lang of nieuwe dreyfussionaire martelaren stonden op, of werden gecreëerd: Zacco en Vanzetti, de Scarboroughboys, de Rosenbergs, Angela Davis. Allemaal 'goede zaken' die achteraf wel eens kwalijke zaken kunnen zijn geweest. Van de Rosenbergs staat het in elk geval vast dat zij wel degelijk schuldig waren. De meelijdenswaardigheid van deze verdachten is van A tot Z door de communisten verzonnen, die hen eerst tot hun misdaden hadden verleid.

Niet iedere verdachte is Dreyfus.

De Dreyfus-affaire leek aanvankelijk weinig meer dan dit: enkele